

Václav Havel

EUROOPAN TOIVO
Esseitä ja puheita 1978–2002

Suomentanut ja valikoinut
Minna Suikka

Tämä on näyte.
Osta koko teos osoitteesta
netn.fi

niin & näin
Tampere 2020

TŠEKINKIELISET ALKUTEKSTIT

”Moc bezmocných”, ”Politika a svědomí”, ”Anatomie jedné zdrženlivosti”,
”Letní přemítání”, ”Evropa jako úkol”, ”Konference Evropské nové demokracie: vedení a odpovědnost, Bratislava 11. května 2001”, ”Evropa a svět”.
© Václav Havel – Heir c/o DILIA, 2020

SUOMENNOS & JÄLKISANAT

© Minna Suikka & Eurooppalaisen filosofian seura ry

ISBN-NUMERO

978-952-7189-65-8

KANSI

Camilla Pentti

TAITTO

Susanna Laurola

PAINOTYÖ

Tallinnan kirjapaino-osakeyhtiö,
Tallinna 2020

KUSTANTAJA

Eurooppalaisen filosofian seura ry / *niin & näin*

SISÄLLYS

ESSEITÄ

Voimattomien voima (1978)	7
Politiikka ja omatunto (1984)	95
Erään varautuneisuuden anatomia (1985)	119
Kesämietteitä (1991), katkelma	153

PUHEITA

Tehtävänä Eurooppa (1996)	172
Euroopan uudet demokratiat – johtajuus ja vastuu (2001) .	183
Eurooppa ja maailma (2002)	199
Suomentajan jälkisanat	206
Bibliografia	209
Suomentajan huomautukset	211

VOIMATTOMIEN VOIMA (1978)

Jan Patočkan muistolle

1.

Itä-Euroopassa kummittelee aave, jota lännessä kutsutaan ”toisinajatteluksi”.

Tämä aave ei ole ilmestynyt tyhjästä. Se on luonnollinen ja väistämätön seuraus järjestelmän nykyisestä historiallisesta vaiheesta. Se ilmestyi, koska järjestelmä ei enää lukemattomista syistä voinut perustua vain puhtaaseen ja brutaaliin mielivaltaan, joka sulkee kaikki poikkeavat mielipiteet ulkopuolelleen. Järjestelmästä on tullut poliittisesti niin kankea, että ”toisinajattelun” kaltaista mielipiteen ilmaisua ei ole mahdollista sijoittaa järjestelmän mihinkään virallisiin rakenteisiin.

Keitä nämä ”toisinajattelijat” sitten ovat? Mistä heidän näkökulmansa kumpuaa ja mikä on heidän merkityksensä? Entä mitä merkitystä on ”itsenäisillä aloitteilla”, joissa ”toisinajattelijat” toimivat yhdessä, ja onko tällaisilla aloitteilla todellisia mahdollisuuksia onnistua? Onko sopivaa nimittää ”toisinajattelijoina” oppositioksi? Mikäli vastaus on myönteinen, niin millainen tämä oppositio – järjestelmän raameissa – oikeastaan on, miten se vaikuttaa, millaista roolia se yhteiskunnassa näyttelee, mitä se toivoo ja mitä sen on mahdollista toivoa? ”Toisinajattelijat” ovat järjestelmän valtarakenteiden ulkopuolisia, ja muodostavat jonkinlaisen alikansalaisten ryhmän. Onko heillä ylipäätään voimia tai mahdollisuuksia vaikuttaa yhteiskuntaan tai yhteiskuntajärjestelmään? Voivatko he ylipäätään muuttaa mitään?

Minun mielestäni tämä pohdinta – kysymys voimattomien voimasta – voi alkaa vain tarkastelemalla vallan luonnetta niissä olosuhteissa, joissa toimivat ne, joilla valtaa ei ole.

2.

Poliittista järjestelmäämme kuvataan useimmiten diktatuuriksi, tai tarkemmin sanottuna poliittisen byrokratian diktatuuriksi yhteiskunnassa, jossa on vähäiset luokkaerot.

Pelkään, että termi ”diktatuuri” – vaikka se muutoin olisikin ymmärrettävä – pikemminkin hämärtää kuin selventää vallan todellista luonnetta tässä poliittisessa järjestelmässä.

Mitä tämä termi oikeastaan pitää sisällään?

Sanoisin, että yhdistämme termin usein käsitykseen pienestä ihmisjoukosta, joka ottaa yhteiskunnan hallintaansa voimakeinoin. Diktatuurin valta perustuu peittelemättömästi sen hallussa olevien vallan välineiden suoraan käyttöön, ja sen voi usein helposti erottaa enemmistöstä, jota se hallitsee. Yksi keskeinen osa tätä diktatuurin ”traditionaalista” tai ”klassista” määritelmää on oletamus, että se on väliaikaista, lyhytkestoista ja vailla historiallisia juuria. Tällaisen diktatuurin olemassaolo vaikuttaa olevan sidottu perustajiensa elämään. Yleensä se on laajuudeltaan ennen kaikkea paikallinen ja merkitykseltään rajallinen. Riippumatta siitä, mitä ideologiaa se hyödyntää oikeuttaakseen olemassaolonsa, sen valta on lopulta peräisin sotilaiden ja poliisien runsaslukuisuudesta sekä aseellisesta voimasta. Tästä näkökulmasta diktatuurin olemassaoloa uhkaa mahdollisuus, että jostain ilmestyy joku paremmin varusteltu taho, joka syrjäyttää hallitsevan ryhmittymän vallasta.

Jo tämän erittäin pintapuolisen katsauksen pitäisi tehdä selväksi, että järjestelmällä, jossa me elämme, on hyvin vähän tekemistä klassisen diktatuurin kanssa.

1. Ensinnäkään meidän järjestelmämme ei ole sidottu yhteen paikkaan, vaan se pitää otteessaan suurta valtakeskittymää, jota hallitsee toinen supervalloista. Vaikka järjestelmän erityis-

piirteet luonnollisesti vaihtelevat alueellisesti ja historiallisesti, valtablokin puitteet rajoittavat tuota vaihtelua. Järjestelmä ei ainoastaan nojaa kaikkialla samoihin periaatteisiin ja rakennu samoin tavoin (toisin sanoen supervallan suunnittelemalla tavalla), vaan sitä säätelee supervallan tavoitteille täysin alisteinen manipulointikeinojen verkosto, joka on melko lailla kietonut valtablokin jokaisen maan otteeseensa. Pattitilanteessa, jossa kahdella valtiolla on yhtäläisesti ydinaseita käytettävissään, nämä olosuhteet tekevät tästä järjestelmästä ulkoisesti paljon vakaamman kuin klassisista diktatuureista. Monet paikalliset kriisit, jotka eristetyssä valtiossa johtaisivat järjestelmänvaihdokseen, saattavat ratketa muun blokin suoralla aseellisella väliintulolla.

2. Toiseksi: jos klassisilta diktatuureilta puuttuvat historialliset juuret (ne saattavat vaikuttaa historiallisilta poikkeamilta, ihmisten ja väkijoukkojen sattumanvaraisten sosiaalisten prosessien sattumanvaraisilta lopputuloksilta), samaa ei voi sanoa yhtä helposti meidän järjestelmästämmme. Vaikka meidän diktatuurimme onkin kauan sitten vieraantunut niistä yhteiskunnallisista liikkeistä, jotka sen synnyttivät, näiden liikkeiden aitous (ja nyt minulla on mielessäni 1800-luvun työväenliike ja sosialismi) antaa tälle diktatuurille kiistattoman historiallisen alkuperän. Tästä alkuperästä muodostui se vankka pohja, johon diktatuuri saattoi tukeutua, kunnes se kehittyi vähitellen uudeksi yhteiskunnalliseksi ja poliittiseksi todellisuudeksi, jollaisena se on tänä päivänä erottamaton osa modernin maailman ja aikakauden rakennetta. Yksi tästä historiallisesta alkuperästä juontuva piirre on, että on olemassa ”oikea ymmärrys” alkuperäisten liikkeiden syntymäaikakauden yhteiskunnallisista ristiriidoista. Tässä yhteydessä ei ole olennaista, että tämän ”oikean ymmärryksen” ytimessä on geneettinen taipumus suunnattomaan vieraantumiseen, jonka myöhempi kehitys on tehnyt näkyväksi. Joka tapauksessa tämä elementti kasvoi orgaanisesti aikakauden ilmastossa ja siksi myös sen alkuperä voidaan ajoittaa niihin aikoihin.

3. Yksi tämän ”oikean ymmärryksen” perinnöstä on kolmas erikoisuus, joka tekee meidän järjestelmästämmme erilaisen muihin

moderneihin diktatuureihin verrattuna: siihen sisältyy tarkka, loogisesti rakennettu ja yleisesti ymmärrettävä sekä olemukseltaan erittäin joustava ideologia, joka on seikkaperäisyydessään ja täydellisyydessään maallistuneen uskonnon kaltainen. Se tarjoaa valmiin vastauksen mihin tahansa kysymykseen: sitä ei pysty hyväksymään vain osittain ja sen hyväksymisestä on syviä seuraamuksia ihmiselämälle. Aikakaudella, jolloin metafysiset ja eksistentiaaliset varmuudet ovat kriisissä, ihmiset revitty juuriltaan, vieraannutettu ja menettämäsillään kokemuksensa maailman merkityksestä, tällä ideologialla on tiettyä hypnoottista charmia. Harhailevalle ihmiselle se tarjoaa heti valmiin ”kodin”: kunhan vain hyväksyy sen, niin yhtäkkiä kaikesta tulee heti selvempää, elämä saa uuden tarkoituksen, ja kaikki mysteerit, vastausta vailla olevat kysymykset, ahdistus ja yksinäisyys ovat poissa. Tietenkin tämä huokea koti käy kalliiksi: hintana on se, että ideologia kaappaa yksilön järjen, omantunnon ja vastuuntunnon. Perustuuhan ideologia yhdeltä olennaiselta piirteeltään siihen, että järki ja omatunto on luovutettava korkeammalle auktoriteetille. Periaatteena tässä on se, että vallan ja totuuden keskukset ovat identtiset (meidän tapauksessamme yhteys Bysantin keisarilliseen valtaan on suora: korkein maallinen auktoriteetti on identtinen korkeimman hengellisen auktoriteetin kanssa). Pitää tietenkin paikkansa, että ideologialla ei enää ole niin suurta vaikutusta ihmisiin, ei ainakaan meidän blokissamme (ehkä poikkeuksena Venäjä, jossa on edelleen vallassa orjamentaliteetti, joka sisältää sokean fatalistisen kunnioituksen hallitsijoita kohtaan ja ylemmältä taholta tulevien vaatimusten automaattisen hyväksymisen yhdistyneenä suurvaltapatritismiin, joka perinteisesti sijoittaa valtakunnan edun ihmisen edun edelle). Mutta tämä ei ole tärkeää, koska meidän järjestelmässämme ideologialla menee (palaan siihen myöhemmin tarkemmin) epätavallisen hyvin juuri sen takia, että se on sellainen kuin se on.

4. Neljänneksi klassiseen käsitykseen diktatuurista kuuluu – vallankäytön tekniikan kannalta – väistämättä tietty improvisaation elementti. Valtamekanismit eivät ole yleensä kiinteitä, ja ne jättävät tilaa sattumalle ja rajoittamattomalle mielivallalle.

Silti sosiaalisia, psykologisia ja käytännöllisiä vastarinnan edellytyksiä on edelleen olemassa. Lyhyesti sanottuna on olemassa monia heikkoja kohtia, joista on mahdollista mennä läpi ennen kuin koko valtarakenne onnistuu tasapainottamaan itsensä. Meidän järjestelmämme on sen sijaan kehittynyt kuusikymmentä vuotta Neuvostoliitossa ja suurin piirtein kolmekymmentä vuotta Itä-Euroopan maissa (perustuen joihinkin Venäjän keisarikunnan itsevaltiuden pohjalta jo kauan valmiina olleisiin rakennemalleihin). Tämä kehitys – kun puhutaan vallan ”fyysisestä” puolesta – on johtanut sellaisiin koko yhteiskuntaa suoraan ja epäsuorasti manipuloiviin täydellisiin ja pitkälle kehittyneisiin mekanismeihin, että fyysisen vallan perustana se edustaa jo jotain radikaalisti uutta. Meidän ei tule unohtaa, että samaan aikaan järjestelmästä on tullut valtion omistajuuden ja kaikkien tuotantovälineiden keskittämisen avulla merkittävän tehokas, mikä antaa valtarakenteelle ennenkuulumattoman ja kaiken valvonnan ulkopuolelle jäävän mahdollisuuden panostaa itseensä (esimerkiksi byrokratiaan ja poliisiin) ja luo edellytykset – ainoana työnantajana – kansalaisten manipuloimiselle.

5. Vielä lopuksi on todettava, että jos klassisia diktatuureja kuvaa vallankumouksellinen jännitys, sankaruus, omistautuminen ja raju väkivalta, niin viimeisetkin häivähdykset sellaisesta ilmapiiristä ovat haihtuneet neuvostoblokista. Jo jonkin aikaa sitten blokki lakkasi olemasta enklaavi, joka on eristetty muusta kehittyneestä maailmasta ja immuuni sen kehityskuluille. Neuvostoblokki sen sijaan on kiinteä osa maailmaa jakaen maailman kohtalon ja osallistuen sen muokkaamiseen. Tämä tarkoittaa konkreettisesti sitä, että lännen kehittyneissä maissa olemassa olevien arvojen hierarkia on ilmestynyt meidän yhteisöömme (ja pitkä yhteiselomme lännen kanssa on vain nopeuttanut tätä prosessia). Toisin sanoen meidän yhteiskuntamme täällä on tosiasiaa toinen kulutus- ja teollisuusyhteiskunnan muoto, joka tuo mukanaan kaikki sen sosiaaliset, älylliset ja psykologiset seuraukset. Meidän järjestelmämme vallan luonnetta on mahdollonta ymmärtää ottamatta tätä huomioon.

Syvällinen ero meidän järjestelmämme – vallan luonteen näkökulmasta – ja sen välillä, millaisena me tavallisesti diktatuurin ymmärrämme, on toivon mukaan käynyt selväksi jo tämän melko pintapuolisen vertailun perusteella. Se on sysännyt minut etsimään sopivaa termiä – esseeni tarkoitusta varten – meidän järjestelmällemme. Viitataan siihen tästä lähin ”jälkitotalitaarisena” järjestelmänä. Olen täysin tietoinen, että tämä ei kenties ole termeistä täsmällisin, mutta en kykene keksimään parempaakaan. En halua sanoa jälki-etuliitteellä, että järjestelmä ei ole enää totalitaarinen. Se on päinvastoin totalitaarinen tavalla, joka eroaa olennaisesti klassisista diktatuureista. Se eroaa myös siitä, miten me tavallisesti totalitarismin ymmärrämme.

Kuvailemani olosuhteet kuitenkin muodostavat vain ehtojen puitteet ja eräänlaisen ilmiötason kehikon jälkitotalitaarisen järjestelmän todelliselle valtarakenteelle. Yritän nyt tunnistaa sen joitain puolia.

3.

Vihanneskauppias laittaa näyteikkunaan sipulien ja porkkanoiden keskelle iskulauseen: ”Kaikkien maiden proletaarit, liitykää yhteen!” Miksi hän tekee niin? Mitä hän haluaa sanoa maailmalle? Onko hän todellakin aidosti innoissaan maailman proletaarien yhtenäisyyden ajatuksesta? Onko hänen innostuksensa ihanteensa niin suurta, että hän tuntee vastustamatonta tarvetta sen julkiseen osoittamiseen? Onko hän todellakin pohtinut edes hetken sitä, kuinka tuollainen yhdistyminen tapahtuisi ja mitä se tarkoittaisi?

Luullakseni voimme turvallisesti olettaa, että kauppiaiden suuri enemmistö ei koskaan ajattele ikkunaan laittamiaan iskulauseita tai ilmaise niillä todellisia mielipiteitään. Kyltti tuotiin vihanneskauppiaille tukusta sipuleiden ja porkkanoiden mukana. Hän laittoi sen ikkunaan vain siksi, että niin on tehty jo vuosia, niin tekevät kaikki ja niin on tehtävä. Jos hän ei tekisi niin, siitä voisi seurata ongelmia. Häntä voitaisiin moittia, että

niin & näin -kirjoissa ilmestynyt

1. MIKKO LAHTINEN (toim.), *Henkinen itsenäisyys*
2. MARTIN HEIDEGGER, *Silleen jättäminen*
3. RALPH WALDO EMERSON, *Luonto*
4. PEKKA PASSINMÄKI, *Kaupunki ja ihmisen kodittomuus*
– *Filosofinen analyysi rakentamisesta ja arkkitehtuurista*
5. QUENTIN SKINNER, *Kolmas vapauden käsite*
6. PERTTI AHONEN, *Vireällä mielellä*
– *Ymmärtämisen ja eettisyyden mielialat*
7. JULIEN OFFRAY DE LA METTRIE, *Ihmiskone*
8. T. P. USCHANOV, *Wittgenstein in Finland – A Bibliography 1928–2002*
9. MIKA HANNULA, JUHA SUORANTA & TERE VADÉN,
Otsikko uusiksi – Taiteellisen tutkimuksen suuntaviivat
10. TOMMI WALLENIUS, *Filosofian toinen – Levinas ja juutalaisuus*
11. DANIEL JUSLENIUS, *Suomen onnettomuus – De Miseriis Fennorum*
12. MICHEL ONFRAY, *Kapinallisen politiikka*
– *Tutkielma vastarinnasta ja taipumattomuudesta*
13. J. J. F. PERANDER, *Yhteiskunta uutena aikana & muita kirjoituksia*
14. JUSSI BACKMAN, *Omaisuus ja elämä*
– *Heidegger ja Aristoteles kreikkalaisen ontologian rajalla*
15. NICCOLÒ MACHIAVELLI, *Castruccio Castracanın elämä*
16. JUKKA PAASTELA (toim.), *Terrorismi*
– *Ilmiön tausta ja aikalaisanalyysijä*
17. LAURI MEHTONEN, *Moderniteetin jäljillä*
– *Tekstejä aistisuudesta, tiedosta ja sivistyksestä*
18. ARTHUR SCHOPENHAUER, *Taito olla ja pysyä oikeassa*
– *Eristinen dialektiikka*
19. JUHA DRUFVA, *Unohdettuja ajatuksia etsimässä*
20. JUHA VARTO & HAKIM ATTAR, *Syvä laulu*
21. JUSSI BACKMAN & MIIKA LUOTO (toim.), *Heidegger*
– *Ajattelun aiheita*
22. KARI VÄYRYNEN, *Ympäristöfilosofian historia*
– *Maaäitimyttistä Marxiin*

23. TERE VADÉN, *Karhun nimi – Kuusi luentoa luonnosta*
24. GUY HAARSCHER, *Tunnustuksettomuus*
25. JOSÉ ORTEGA Y GASSET, *Ajatuksia tekniikasta*
26. TAPANI KILPELÄINEN (toim.), *Kääntökirja – Kirjoituksia kääntämisen filosofiasta*
27. MARTIN HEIDEGGER, *Tekniikka ja käänne*
28. SIMONE WEIL, *Juurtuminen – Alkusoitto ihmisvelvollisuuksien julistukselle*
29. MIKA HANNULA, *Suomalaisuudesta – Erään sukupolven tarina*
30. FRIEDRICH NIETZSCHE, *Tragedian synty*
31. EDMUND HUSSERL, *Geometrian alkuperä – Johdanto Jacques Derrida*
32. WILLIAM JAMES, *Pragmatismi – Uusi nimi eräille vanhoille ajattelutavoille*
33. TUUKKA TOMPERI & HANNU JUUSO (toim.), *Sokrates koulussa – Itsenäisen ja yhteisöllisen ajattelun edistäminen opetuksessa*
34. JUHA VARTO, *Tanssi maailman kanssa – Yksittäisen ontologiaa*
35. GIORGIO COLLI, *Nietzschen jälkeen – Miten tullaan filosofiksi*
36. FJODOR DOSTOJEVSKI, *Talvisia merkintöjä kesän vaikutelmista*
37. MIGUEL DE UNAMUNO, *Traaginen elämäntunto*
38. JOYCE CAROL OATES, *Nyrkkeilystä*
39. MARTIN HEIDEGGER, *Esitelmiä ja kirjoituksia osa II*
40. E. M. CIORAN, *Hajoamisen käsikirja*
41. MARIE-FRANCE DANIEL, LOUISE LAFORTUNE, RICHARD PALLASCIO & PIERRE SYKES, *Matildan ja Taavetin matemaattiset seikkailut*
42. MARIE-FRANCE DANIEL, LOUISE LAFORTUNE, RICHARD PALLASCIO & PIERRE SYKES, *Matildan ja Taavetin seikkailut tieteen maailmassa*
43. OSCAR BRENIFIER, *Keskusteleva opetus*
44. MAUGHN GREGORY, *Filosofiaa lapsille ja nuorille*
45. MARIE-FRANCE DANIEL, LOUISE LAFORTUNE, RICHARD PALLASCIO & PIERRE SYKES, *Filosofoidaan matematiikasta ja luonnontieteistä*
46. JOHN DEWEY, *Taide kokemuksena*
47. PIERRE HADOT, *Mitä on antiikin filosofia?*
48. MARTIN HEIDEGGER, *Mitä on metafysiikka?*
49. ANN MARGARET SHARP, *Nukkesairaala*
50. ANN MARGARET SHARP & LAURANCE JOSEPH SPLITTER, *Kuka minä olen? – Nukkesairaalan opettajanopas*
51. SAMI PIHLSTRÖM, *Elämän ongelma – Filosofian eettinen ydin*
52. NORMAND BAILLARGEON, *Älyllisen itsepuolustuksen pikakurssi*

53. BEATE BØRRESEN, BO MALMHESTER & TUUKKA TOMPERI, *Ajatellaan yhdessä – Taitavan ajattelun työkirja*
54. ROGER-POL DROIT, *Filosofoidaan lasten kanssa*
55. LEENA KURKI & TUUKKA TOMPERI, *Väittely opetusmenetelmänä – Kriittisen ajattelun, argumentaation ja retoriikan taidot käytännössä*
56. LUDWIG WITTEGENSTEIN, *Ajatusliikkeitä – Päiväkirjat 1930–1932 & 1936–1937*
57. SIMO KYLLÖNEN, JUHANA LEMETTI, NIKO NOPONEN & MARKKU OKSANEN (toim.), *Kiista yhteismaista – Garrett Hardin ja selviytymisen politiikka*
58. HERBERT MARCUSE, *Taiteen ikuisuus*
59. HEINRICH HEINE, *Romantiikan koulu*
60. MATTHEW B. CRAWFORD, *Elämän korjaajat – Kädentaitojen ja käytännöllisen ammattityön ylistys*
61. TAPANI KILPELÄINEN, *Itsemurhan filosofia*
62. JULIAN BAGGINI & PETER S. FOSL, *Etiikan pikkujättiläinen*
63. FRIEDRICH HÖLDERLIN, *Teokset*
64. MICHEL DE CERTEAU, *Arkipäivän kekseliäisyys 1 – Tekemisen tavat*
65. ANTTI SALMINEN & TERE VADÉN, *Energia ja kokemus – Naftologinen essee*
66. MICHEL FOUCAULT, *Klinikan synty*
67. JULIAN BAGGINI & PETER S. FOSL, *Ajattelun pikkujättiläinen*
68. ERMANNO BENCIVENGA, *Olipa toisen kerran – 52 ajattelemisen arvoista satua*
69. VILLE LÄHDE, *Niukkuuden maailmassa*
70. MICHEL DE CERTEAU, LUCE GIARD & PIERRE MAYOL, *Arkipäivän kekseliäisyys 2 – Asuminen, ruuanlaitto*
71. MICHEL FOUCAULT, *Parhaat*
72. PIA HOUNI & PERTTU SALOVAARA (toim.), *Filosofi tavattavissa – Ajatuksia filosofisesta elämästä*
73. VERA TRIPODI, *Sukupuolen filosofia*
74. ROBERTO CASATI & ACHILLE C. VARZI, *Ylittämättömiä yksinkertaisuuksia – 39 filosofista kompakertomusta*
75. EDUARD HANSLICK, *Musiikille ominaisesta kauneudesta – Yritys säveltaiteen estetiikan uudistamiseksi*
76. MESTARI ECKHART, *Jumalallisen lohdutuksen kirja*
77. TAPANI KILPELÄINEN, *Silmät ilman kasvoja – Kahu filosofiana*
78. DAVID HUME, *Keskusteluja luonnollisesta uskonnosta*
79. FJODOR DOSTOJEVSKI, *Kulta-aika taskussa – Kirjoituksia Venäjän maasta ja hengestä*
80. STEPHEN TOULMIN, *Argumentit – Luonne ja käyttö*
81. BELL HOOKS, *Rakkaus muuttaa kaiken*

82. GEORGES BATAILLE, *Uskontoteoria*
83. KENAN MALIK, *Monikulttuurisuus*
84. DANI RODRIK, *Globalisaation paradoksi*
– *Miksi globaalit markkinat, valtiot ja demokratia eivät sovi yhteen?*
85. HANNELE HUHTALA, SAMI SYRJÄMÄKI & JARKKO S. TUUSVUORI,
Ajatuspajoista innovaatiokumppanuuksiin. Tapaus Filosofian Akatemia
– *Raportti uusimmasta valmennuskonsultoinnista ja julkisen järjenkäytön ohentuvasta kriittisyydestä*
86. KENAN MALIK, *Moraalin suuntaa etsimässä*
– *Etiikan maailmanhistoria*
87. J. L. AUSTIN, *Näin tehdään sanoilla*
88. EDMUND HUSSERL, *Filosofia ankarana tieteenä*
89. PETER MARSHALL, *Reformaatio*
90. TUUKKA TOMPERI, *Filosofianopetus ja pedagoginen filosofia*
– *Filosofia oppiaineena ja kasvatuksena*
91. JUKKA MIKKONEN, *Metsäpolun filosofiaa*
92. FREDRIK LÅNG, *Kuva ja ajatus*
93. JAN-WERNER MÜLLER, *Mitä on populismi?*
94. GRAHAM PRIEST, *Logiikka*
95. ALDO LEOPOLD, *Sand Countyn almanakka ja luonnoksia sieltä täältä*
96. ELIO LUGARESI, *Uni – Sikeydet ja vaikeudet*
97. SAMI SYRJÄMÄKI (toim.), *Vapaus*
98. ANTTI SALMINEN & TERE VADÉN, *Elo ja anergia*
99. SARA AHMED, *Tunteiden kulttuuripolitiikka*
100. ANDRÉ SPICER, *Paskanjauhantabisnes*
101. MICHAEL POLLAN, *Toinen luonto – Puutarhurin oppivuodet*
102. GUILLAUME LE BLANC, *Juoksu – Fyysisiä mietiskelyjä*
103. VESA OITTINEN, *Marx ja moderni*
– *Jatkuvuuksia ja katkoksia Marx-kuvassa*
104. ALVA NOË, *Omituisia työkaluja – Taide ja ihmisluonto*
105. LEV ŠESTOV, *Tolstoin ja Nietzchen käsitys hyvästä*
– *Filosofiaa ja saarnaa*
106. RICHARD OSBORNE & RALPH EDNEY, *Filosofia aloittelijoille*
107. MICHAEL FREEDEN, *Mitä on ideologia?*
108. SILVIA BOVENSCHEN, *Vanheneminen – Muistiinpanoja*
109. DONATELLA DI CESARE, *Pysyvästi vieraana*
– *Muuttoliikkeen filosofiaa*
110. MATTHEW LIPMAN, *Ajattelu kasvatuksessa*
– *Kasvatusfilosofinen johdatus ajattelun taitojen opettamiseen*
- III. PHILIP CAM, *20 ajattelun työkalua*
– *Opas tutkivan ajattelun opettamiseen*
112. BELL HOOKS, *Mies tahtoo muuttua – Miehet, maskuliinisuus ja rakkaus*

- II3. JANE BENNETT, *Materian väre – Olioiden poliittinen ekologia*
II4. MICHAEL FREEDEN, *Mitä on liberalismi?*
II5. BRUNO PATINO, *Levottomat – Huomiotalous ja keskittymiskyvyttömyys*
II6. DAVIDE SISTO, *Verkon muisti – Elämä ja kuolema somessa*
II7. VÁCLAV HAVEL, *Euroopan toivo – Esseitä ja puheita 1978–2002*

Tilaukset
www.netn.fi/kirjat
niin & näin
PL 730
33101 TAMPERE